

جزوه آموزشی

روانشناسی کار

(Work Psychology)

دکتر روح اله تولایی

عضو هیأت علمی دانشگاه شهید بهشتی

نسخه شماره دو ، پاییز 1393

جزوه آموزشی
روانشناسی کار

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

" قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُو الْأَلْبَابِ "

"بگو آیا کسانی که می دانند و کسانی که نمی دانند با هم برابرند؟ تنها خردمندان هستند که متذکر می شوند"

سوره مبارکه زمر: آیه شریفه 9

منابع اصلی مورد استفاده در جزوه:

جزوه آموزشی
روانشناسی کار

□ ساعتچی، محمود (1393)، روانشناسی کار (کاربرد روانشناسی در کار، سازمان و مدیریت) ویراست دوم، موسسه نشر ویرایش.

□ Arnold, John and etal (2012), Work Psychology: understanding human behavior in the workplace, prentice hall.

□ برخی از مقالات علمی-پژوهشی و ISI مرتبط با موضوع درس

جزوه آموزشی
روانشناسی کار

فصل 1: کلیات روانشناسی

تهیه و تنظیم:
دکتر روح اله تولایی
(عضو هیأت علمی دانشگاه شهید بهشتی)

نسخه شماره دو / پاییز 1393

مقدمه:

جزوه آموزشی
روانشناسی کار

- امروزه یکی از مهمترین منابعی که در اختیار سازمانها قرار دارد، **سرمایه انسانی (Human Capital)** است.
- استفاده بهینه از سرمایه انسانی میتواند سازمان را به **سطوح بالای بهره وری (کارایی و اثربخشی) و بالندگی** برساند.
- یکی از مهمترین عوامل موثر در استفاده بهینه از سرمایه انسانی سازمانها، **رهبری اثربخش** (چگونگی ترغیب در جهت افزایش بهره وری شغلی) است.

مقدمه_ ادامه:

جزوه آموزشی
روانشناسی کار

- در جهان امروز، تقریباً هیچ فعالیت و حرفه‌ای یافت نمی‌شود که به درک و اندیشه انسانی وابسته نباشد؛ در نتیجه **روانشناسی** با زندگی انسان مدرن پیوندی ناگسستنی ایجاد کرده‌است.
- بعلاوه رشد علم، تکنولوژی و سطح رفاه عمومی، موجب شده تا آدمی وقت بیشتری برای تفکر و اندیشه پیدا کند؛ بنابراین مسائل و چالش‌ها در میان افکار و ذهنیات بشر پدید می‌آید که نیاز به یافتن راه حل، درمان و پیشگیری را دو چندان می‌کند؛ راه حلی که امروزه **روانشناسی** طلایه‌دار آن است.

تاریخچه روانشناسی:

جزوه آموزشی
روانشناسی کار

➤ آغاز روان‌شناسی به شکل علمی و آکادمیک، به **اوایل قرن 18 میلادی** باز میگردد و اکتشافات و تحقیقات قابل توجه در روان‌شناسی از این زمان شروع شده است. این درحالی است که علوم تجربی دیگر از تاریخچه‌ای قدیمی‌تر برخوردار اند.

➤ البته **مباحث مربوط به ذهن و روان** قرن‌هاست که ذهن متفکران را به خود مشغول کرده و آثار مکتوب آن از دانشمندان یونانی و متفکرانی چون سقراط، افلاطون و ارسطو نیز در دست است، اما این شاخه از علم تا پیش از روان‌شناسی جدید، به صورت مدون و آکادمیک مورد مطالعه قرار نگرفته بود.

تاریخچه روانشناسی_ ادامه:

جزوه آموزشی
روانشناسی کار

➤ در سال 1879 میلادی "**ویلهلم وندت**" (Wilhelm Wundt) اقدام به تأسیس یک آزمایشگاه در دانشگاه شهر لایپزیک (University of Leipzig) آلمان نمود که تمرکز اصلی آن بر روی مطالعات روان‌شناسی قرار داشت و زمینه استقلال علمی روانشناسی از فلسفه را فراهم کرد.

➤ بسیاری از روانشناسان تجربی اولیه و نیز روانشناسانی که به تأسیس آزمایشگاه‌ها در آمریکا پرداختند، در آزمایشگاه وندت آموزش دیده بودند به همین دلیل او را پدر روانشناسی علمی می‌دانند.

تاریخچه روانشناسی در ایران:

جزوه آموزشی
روانشناسی کار

- روانشناسی تحت عنوان **علم النفس** یا اخلاق، بیش از هزار سال به عنوان یکی از شاخه‌های اصلی فلسفه در مراکز علمی ایران تدریس شده است. از **رازی** و **ابن سینا** و **ناصرخسرو** تا **ملاصدرا** کمتر متفکری را سراغ داریم که در آثار خود به این علم پرداخته است.
- به رغم رونق و شکوه آغازین، تا اوایل دهه 1340 فعالیت چشمگیری در روانشناسی وجود نداشت و این علم یا به عنوان بخشی از برنامه‌های رشته فلسفه و علوم تربیتی و یا به صورت بخشی از دوره‌های تربیت معلم تدریس می‌شد. دهه 1340 را باید دهه گسترش سازمانی **روانشناسی در ایران** نامید که دوره **لیسانس روانشناسی** نخست در دانشگاه تهران و بعدها در سایر دانشگاههای ایران تأسیس گردید. سپس دوره **فوق لیسانس روانشناسی** بوجود آمد و مؤسسه **روانشناسی بنیان** گذارده شد.

تعریف روانشناسی:

جزوه آموزشی
روانشناسی کار

روانشناسی علم مطالعه ی رفتار و فرایندهای ذهن موجود زنده - بخصوص انسان - بر اساس روش علمی است.

یافتن ارتباط ذهن و روان آدمی، با مفاهیمی نظیر رشد، سلامت، شناخت، رفتارهای اجتماعی و... از وظایف **روانشناسی** است.

تعریف روانشناسی_ ادامه:

جزوه آموزشی
روانشناسی کار

- ❖ در این تعریف؛ رفتار به فعالیت‌ها و اعمالی اشاره دارد که قابل مشاهده و قابل اندازه‌گیری می‌باشند، مانند صحبت کردن و راه رفتن.
- ❖ اما فرایندهای ذهنی به اعمال و فرایندهایی اشاره دارد که به صورت مستقیم قابل دیدن و درک کردن نیست و نمود آنها را می‌توان در رفتار و دیگر فرایندها مشاهده کرد، مانند تفکر و یا هیجان و ترس.

اهداف روانشناسی:

جزوه آموزشی
روانشناسی کار

- به طور کلی هدف های روانشناسی (بعنوان یک علم) عبارتند از (ساعتچی، 1389):
 - ✓ توصیف (Description): ماهیت یک رفتار خاص چیست؟
 - ✓ فهم و درک (Understanding): چرا این رفتار خاص بروز می‌کند؟
 - ✓ پیش بینی (Prediction): می‌توان اظهار نظر کرد که این رفتار خاص چه موقع بروز می‌کند؟
 - ✓ کنترل (Control): می‌توان روشن ساخت که چه اوضاع و احوال و شرایطی بر این رفتار خاص تاثیر می‌گذارد.
- ✓ مثال: کمک کردن عابران به فردی که نیاز به کمک فوری دارد.

انواع روانشناسی:

جزوه آموزشی
روانشناسی کار

➤ روانشناسی رشته نسبتاً جدیدی است که هنوز مراحل تکاملی را می گذراند. با وجودی که انجمن روان شناسی آمریکا (APA) تا کنون 53 زمینه مختلف روانشناسی را شناسایی کرده است، اما به دلیل تنوع رفتارهای انسانی، زمینه های تازه به طور مستمر در حال پدید آمدن هستند.

➤ در مجموع رشته های روانشناسی را می توان به دو گروه اصلی زیر تقسیم کرد:

✓ رشته های بنیادی

✓ رشته های کاربردی

انواع روانشناسی_ ادامه:

جزوه آموزشی
روانشناسی کار

برخی رشته های بنیادی روانشناسی عبارتند از:

✓ روانشناسی زیستی: به تحلیل چگونگی تاثیر مغز و انتقال دهنده های عصبی بر رفتارها، افکار و احساسات می پردازد.

✓ روانشناسی شناختی: به مطالعه تفکر و توانایی های موجود زنده در زمینه پردازش اطلاعات می پردازد.

✓ روانشناسی شخصیت: به مطالعه صفات و پویایهای شخصیتی، تهیه و تدوین نظریه های شخصیت و آزمون ها برای ارزیابی صفات شخصیتی می پردازد.

✓ روانشناسی یادگیری: به مطالعه چگونگی و چرایی وقوع یادگیری می پردازد.

انواع روانشناسی_ ادامه:

جزوه آموزشی
روانشناسی کار

برخی رشته های کاربردی روانشناسی عبارتند از:

✓ **روانشناسی بالینی:** به درک، پیش بینی و درمان ناهنجاری، ناتوانی و آشفتگی های شناختی، هیجانی، زیست شناختی، روان شناختی، اجتماعی و رفتاری کمک می کند و در گستره وسیعی از جمعیت های در جستجوی درمان کاربرد دارد.

✓ **روانشناسی مدیریت:** مطالعه و بررسی عوامل مؤثر بر رهبری و مدیریت اثربخش و روابط بین مدیران و کارکنان.

✓ **روانشناسی مصرف کننده (مشتری):** مطالعه فرایندهای انتخاب، خرید و استفاده از خدمات و محصولات و مطالعه رفتار خریدار.

انواع روانشناسی_ ادامه:

جزوه آموزشی
روانشناسی کار

رشته های کاربردی روانشناسی_ ادامه:

✓ **روانشناسی صنعتی-سازمانی:** کاربرد نظریه ها و روشهای روانشناختی جهت شناخت و حل مشکلات صنعتی و سازمانی مرتبط با فرد، همکاران فرد، مشاغل و نظایر آن.

✓ **روانشناسی بهره وری:** مطالعه عوامل انسانی مؤثر بر دستیابی به بهره وری بهینه شغلی و سازمانی.

✓ **روانشناسی کار:** اصطلاحی اروپایی برای مطالعه و بررسی علمی رفتار انسان ها در محیط کار و اثرات متقابل آنها.

روش‌شناسی تحقیق در روانشناسی:

- روان‌شناسی علمی **فراشاخه‌ای** است.
- غیر قابل مشاهده بودن موضوع این علم - یعنی ذهن و روان - و انتزاعی بودن مفاهیم آن، دلیل شباهت این علم به **علوم انسانی** است؛
- اما از سوی دیگر تجربی بودن بخشی از مراحل آزمایش، روان‌شناسی را به **دایره علوم تجربی** می‌کشاند؛
- همچنین عقیده و دیدگاه روان‌شناس نسبت به انسان، در فرایند تحقیق بسیار مؤثر است، لذا از این جنبه نیز، روان‌شناسی به **علم فلسفه** مرتبط می‌شود.
- به این ترتیب شاید بتوان روان‌شناسی را **آمیزه‌ای** منحصر به فرد از علوم گوناگونی نظیر زیست‌شناسی، انسان‌شناسی، زبان‌شناسی، جامعه‌شناسی و فلسفه دانست.

روش‌شناسی تحقیق در روانشناسی - ادامه:

- تحقیقات روان‌شناسی بر طبق استانداردهای **«روش علمی کیفی و کمی»** انجام شده تا به تولید و ارزیابی توضیحی فرضیات در ارتباط با پدیده‌های روان‌شناسی بپردازد.
- در جائیکه تحقیقات اخلاقی و حالت توسعه در یک دامنه فرضی تحقیق انجام گردد، پژوهش از طریق **پروتکل‌های آزمایشی** دنبال می‌شوند.
- تحقیقات کمی روان‌شناسی باعث ایجاد طیفی وسیع از روش‌های ساختارمند و بدون ساختار مصاحبه‌ها و مشاهدات شرکت‌کنندگان گردید که هدف آن **گردآوری اطلاعات غنی بدون غرض** حاصل از آزمایش‌های سنتی بود.

روش‌شناسی تحقیق در روانشناسی_ ادامه:

در تحقیقات روانشناسی، همانند سایر علوم دیگر، عوامل

اصلی و مهم تحقیق عبارتند از:

- مشاهده
- تعریف مشکل
- ارائه فرضیه
- جمع‌آوری مدارک و شواهد
- آزمودن فرضیه
- انتشار نتایج تحقیق
- شکل‌دهی به یک نظریه